

BIJDRAGEN
EN
MEDEDELINGEN

HISTORISCH JAARBOEK VOOR GELDERLAND

DEEL CVII

2016

VERENIGING GELRE

ARNHEM

2016

J.C. Streng, *Wat vlamme woelt my inde sinnen? Literatuur en literair leven in Overijssel en Gelderland van 1600 tot 1880* (Streng Hansen publicaties.nl: Epe 2012) 249 blz.; geen ISBN.

‘Ik ben uit Geldersch bloed’ dichtte Anthony Staring in 1789. Met deze verzen benadrukte hij het belang van zijn regionale afkomst. Staring werd in 1767 geboren in Gendringen, een grensplaats gelegen in de Achterhoek. Hij bracht zijn schooljaren door in Gouda, maar keerde na zijn huwelijk terug naar de Achterhoek, waar hij zich op het landgoed en kasteel de Wildenborch vestigde. De verhuizing vond plaats in 1789, exact hetzelfde jaar waarin hij bovenstaande versregel dichtte. Dat kan geen toeval zijn. Het is alsof Staring een duidelijk punt wilde maken: eens een Gelderlander, altijd een Gelderlander.

Staring is een van de vele dichters die aan bod komen in de in 2012 verschenen studie van J.C. Streng over het literaire leven in Overijssel en Gelderland in de periode 1600-1880. Streng geeft daarin een beeld van de diversiteit en rijkdom van de literatuur die in deze twee regio’s vervaardigd werd. Van een klassieke literatuurgeschiedenis is geen sprake, maar hij hanteert de werkwijze van René van Stipriaan die in *Het volle leven* (Amsterdam 2002) een impressie van het rijke literaire leven in de Gouden Eeuw gaf. Streng volgt ‘meer het verhaal van de kleine bewegingen dan van de grote lijn, meer van de praktijk dan van de theorie, meer van de anekdote dan van de synthese’ (p. 10).

Het is goed dat Streng dit vooraf meldt, want inderdaad biedt het boek een veelheid aan voorbeelden en anekdotes, die hij met een vaardige pen aaneenrijgt. Het boek is in zes thematische hoofdstukken opgedeeld. Deze gaan achtereenvolgens over stichtelijke poëzie, lofdichten, satire, dichtersessen, huiselijkheid en vaderlandsliefde. Deze opzet heeft voor- en nadelen. Een voordeel is dat elk hoofdstuk nieuwe verrassingen biedt en dat de diversiteit van de Overijsselse en Gelderse literatuur goed zichtbaar wordt. Behalve bekende auteurs als Jacobus Revius, Elizabeth Maria Post en Rhijnvis Feith, komen er ook allerlei onbekende schrijvers langs, zoals Adam Leonard Kaldenbagh, Abraham Boxman en Jan Norel. Laatstgenoemde publiceerde in 1693 *De IJsselstroom*, waarmee hij vanuit een regionaal perspectief bijdroeg aan de populaire ‘stroomdichten’. Een pluspunt is verder dat Streng ruime aandacht voor vrouwelijke auteurs heeft. Zo staat hij onder meer stil bij Geesjen Pamans, die in 1775 een stichtelijk werk van maar liefst achthonderd pagina’s publiceerde. Dit werk, *Egt verhaal van geestelyke bevindingen*, was een mengeling van autobiografische ervaringen en een systematische heilsleer. Ze was vijf jaar lang aan bed gekluisterd door ziekte, maar gehoorzaamde hiermee aan de wens van God om haar spirituele ervaringen met anderen te delen.

Evidente nadelen heeft deze opzet echter ook. De auteur zet geen grote lijnen uit en waagt zich niet aan theoretische vraagstukken over regionale en nationale identiteitsvorming. Daardoor blijft onduidelijk of en hoe deze literatuur bijdroeg aan zoiets als een Overijsselse of Gelderse identiteit, en wat binnen die identiteiten tot de kern en de periferie werd gerekend. Was er iets dat deze auteurs bond (adellijke connecties, netwerken, genootschappen, thematiek) of hebben ze louter maar met elkaar gemeen dat ze in deze

gewesten geboren werden? En hoe verhiel deze literatuur zich tot die van de andere gewesten of het ontstaan van een nationale canon in de negentiende eeuw?

Kenmerkend voor dit gebrek aan differentiatie is de titel van het boek, *Wat vlamme woelt my inde sinnen*. Streng heeft deze versregel ontleend aan de predikant-dichter Jacobus Revius, die het grootste deel van zijn leven in Deventer woonde en werkte. In 1630 publiceerde hij een bundel stichtelijke poëzie, getiteld *Over-Ijsselsche sangen en dichtten* (1630). Daarin is een 'Triumph-liedt' op de verovering van 's-Hertogenbosch van 1629 opgenomen, waarin de herovering van deze stad door prins Frederik Hendrik wordt bejubeld. Het is enigszins verwarrend dat de eerste regel van een gedicht over 's-Hertogenbosch als uithangbord voor deze studie is gekozen. Revius is bovendien het prototype van een dichter voor wie de regio-grenzen minder belangrijk waren. Veeleer had hij het algemene welzijn van de Republiek en de calvinistische gemeenschap in het bijzonder voor ogen. Streng typeert Revius op zeker moment zelfs als een 'nationalist', maar dat lijkt me een anachronisme. Een en ander roept intussen wel de vraag op wat dan precies de rol van Revius in deze studie is: wat maakt hem tot een boegbeeld in een studie over Overijsselse en Gelderse literatuur, als hij zichzelf niet als een regionale dichter afficheerde? Of vulde hij wellicht toch een voorbeeldfunctie voor andere dichters in de regio?

Strengs keuze voor het citaat van Revius is dan ook door een geheel andere reden ingegeven. Het motto verwijst naar het innerlijke vuur en de dichterlijke ambities die vroegmoderne auteurs tot schrijven aanzetten. Strengs belangrijkste punt is dat het dichterlijke vuur wijder verbreid was in het oosten van Nederland dan tot dusver werd aangenomen. En op dat punt overtuigt zijn boek wel.

Lotte Jensen